

УДК 37.047 (438)+331.5

М. ФРЕЙМАН

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДІ ПОНАДГІМНАЗІЙНИХ ШКІЛ ПОЛЬЩІ У КОНТЕКСТІ БЕЗРОБІТТЯ

Обґрунтовано проблему професійного майбутнього випускників понадгімназійних шкіл у Польщі в сучасних ринкових умовах. У результаті комплексного дослідження встановлено чинники, які впливають на позицію учнівської молоді вказаних шкіл щодо майбутньої професійної діяльності і вибору свого місця як фахівця на ринку праці.

Ключові слова: *молодь, освіта, технікум, професія, безробіття, ринок праці.*

М. ФРЕЙМАН

ФАКТОРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ МОЛОДЕЖИ ПОСЛЕГИМНАЗИЧЕСКИХ ШКОЛ ПОЛЬШИ В КОНТЕКСТЕ БЕЗРАБОТИЦЫ

Обосновано проблему профессионального будущего выпускников послегимназических школ в Польше в современных рыночных условиях. В результате комплексного исследования установлены факторы, влияющие на позицию учащейся молодежи указанных школ относительно будущей профессиональной деятельности и выбора своего места как специалиста на рынке труда.

Ключевые слова: *молодёжь, образование, техникум, профессия, рынок труда, безработица.*

M. FREYMAN

FACTORS OF PROFESSIONAL SELF IDENTIFICATION OF YOUTH SCHOOLS POLAND IN THE CONTEXT OF UNEMPLOYMENT

The problem of the professional future of school leavers in modern market conditions is outlined. The factors that influence the position of the pupils of the above mentioned schools towards the future professional activity and the choice of one's own place as an expert at labour market as a result of complex investigation are identified.

Key words: *youth, education, technical college, profession, unemployment, labour market.*

Постійною структурною рисою безробіття у Польщі є велика частка серед безробітних молодих людей, – значною мірою випускників понадгімназійних шкіл. Цей факт може зменшувати надії та збільшувати побоювання молоді за своє професійне майбутнє. Тому видається корисним, пізнавально й суспільно, вивчити спосіб мислення шкільної молоді щодо свого професійного майбутнього в контексті ситуації на ринку праці.

Дослідження, результати яких представлені у статті, були проведені у випадково обраних останніх класах середніх професійних шкіл різного типу (економічний технікум, технікум харчування і домашнього господарства). Їх основною метою було знайти відповідь на питання: Як учні понадгімназійних шкіл сприймають нову ринкову дійсність. Як в цьому контексті вони бачать своє професійне майбутнє. Які чинники диференціюють їх надії й побоювання, пов'язані з цим?

Зокрема, йшлося про визначення:

1. Чим керувалися учні, обираючи навчальний заклад, до якого вони ходять, і чи зараз вони впевнені у правильності зробленого вибору?
2. Наскільки молодь обізнана з реаліями локального ринку праці і як в цьому контексті вона оцінює придатність професії, яку вивчає?
3. Що молодь думає про своє вміння знаходити роботу і як оцінює свої шанси її знайти?
4. Чи досліджувані думають про самовлаштування і чи вони готові до цього?
5. Як молодь бачить своє майбутнє після закінчення школи, яку відвідує?
6. Чи стать, територіальне походження й тип школи, в якій учні навчаються, диференціює їх оцінки та погляди на можливість отримати роботу в новій ринковій дійсності і взагалі їх життєві плани?

Було висунуто припущення, що досліджувана молодь переважно усвідомлює важку ситуацію на ринку праці й зростаючі вимоги, натомість відрізняється в оцінках підготовки до входу на ринок праці й шансів знайти роботу, а такі чинники, як стать, територіальне походження і тип школи теж мають вплив, але не кожний з них однаково діє. За основу існування зв'язків між оцінками підготовки до виходу на ринок праці й шансами знайти роботу і статтю, територіальним розміщенням і типом школи було прийнято різницю у величинах відсоткових показників, що з'являлися в окремих категоріях респондентів.

Це опрацювання є фрагментом ширших досліджень з цієї галузі і містить дані, отримані з анкетних досліджень 78-особової групи учнів випускних класів двох шкіл, які розташовані в малому містечку. Групи молоді, що брали участь у дослідженнях, є певною мірою диференційованими. Незначну більшість (56,4%) становить молодь з технікуму харчування і домашнього господарства. Беручи до уваги територіальне походження, більшість (61,5%) досліджуваної молоді походить з міста. Більше половини досліджуваних (53,8%) – це дівчата.

Накреслені в статті дослідницькі проблеми вимагають, зокрема, встановлення, як досліджувана молодь оцінює зроблений нею вибір школи. Чимале значення тут мають мотиви, якими керується молоді люди, роблячи такий вибір. Найчастішим мотивом є бажання навчатися за місцем проживання. Його вказали 38,5% опитаних. Цікаво, що керувалася ним більше половини учнів економічного технікуму (52,9%), зате учні технікуму харчування і домашнього господарства називали його майже вдвічі менше (27,3%). Він з'являється частіше в учнів з міста (41,7%), ніж із сільської місцевості (33,3%). Стать досліджуваних у цьому випадку не мала значного впливу.

Також часто вибір поза гімназійної школи визначають зацікавлення. Цей мотив вказали 33,3% досліджуваної молоді. Учні технікуму харчування і домашнього господарства керувалися цим мотивом значно частіше (50,0%), ніж економічного технікуму (11,8%). Враховуючи територіальне походження, видно, що молодь із села частіше вказувала зацікавлення як один з головних мотивів вибору школи (40,0%), ніж молодь з міста (29,2%). Варто й відзначити, що цей мотив частіше вказували хлопці (38,9%), ніж дівчата (28,6%).

Значна частина молоді, обираючи понадгімназійну школу, керувалася переконанням про можливість знайти роботу після її закінчення. Так заявили 30,8% досліджуваних. Особи з міста значно частіше називали цей мотив (41,7%), ніж з села (13,3%). Він частіше функціонував у висловлюваннях учнів з технікуму харчування і домашнього господарства (36,4%), ніж економічного (23,5%), як також частіше серед хлопців (38,9%), ніж серед дівчат (23,8%).

Наступним з найчастіше повторюваних мотивів вибору школи є порада батьків. Дівчата набагато частіше вказували, що на їх рішення мав вплив батьків (42,8%), ніж хлопці (11,1%). Учні з економічного технікуму частіше керувалися цим мотивом (41,2%), ніж їх колеги з технікуму харчування і домашнього господарства (18,2%). Інші мотиви: порада друзів, високий рівень навчання в обраній школі, можливість отримати права водія тощо називалися значно рідше (у межах 5,1–15,4%).

Після вивчення мотивів, якими керувалася досліджувана молодь при виборі школи, доцільним видається встановлення, як зараз молоді люди оцінюють свій вибір понадгімназійної школи, чи вони переконані в його правильності. Результати дослідження показують, що переважна більшість респондентів (76,9%) переконані в слушності свого вибору. Однак на оцінку впливає тип школи. Набагато частіше переконання про слушність свого вибору властиве учням технікуму харчування і домашнього господарства (90,9%), ніж учням економічного технікуму (58,8%). Беручи до уваги як стать, так і територіальне походження цієї молоді,

видно, що ці відмінності явно менші. Переконаними у слушності свого вибору є 80,9% дівчат і 72,2% хлопців, 86,7% походять з села і 70,8% – з міста. Обґрунтування такого становища різне; найчастіше це зацікавлення професією (30,0%) та можливість знайти роботу (26,7%).

Молодь, яка не була переконана в слушності свого вибору (23,1%), не намагалася обґрунтувати свою позицію.

Істотним питанням є обізнаність учнів з реаліями місцевого ринку праці і як в цьому контексті вони оцінюють свою придатність професії, якої навчаються. Виявляється, що тільки 51,3% досліджуваної молоді вважає себе обізнаною з можливостями знайти роботу за майбутньою професією. Частіше таку думку висловлювали учні технікуму харчування і домашнього господарства (35,3%), учні з міста (58,3%), ніж з села (40,0%) і дівчата (57,1%), ніж хлопці (44,4%). Як джерело інформації вони переважно вказують центр працевлаштування (25,0%), в наступній черговості – Інтернет, сім'ю, друзів.

Важливою є також думка учнів на тему їх підготовки до професії, яку забезпечила їм школа під час навчання. Найчастішими (48,9% опитаних) були твердження, що школа добре підготувала їх до виконання професії. Значно більше цієї думки дотримувалися дівчата (71,4%), ніж хлопці (44,4%), а враховуючи територіальне походження, то частіше особи з міста (66,6%), ніж з села (46,6%).

Відзначення вимагає той факт, що 12,8% досліджуваної молоді вважає, що технікум, який вони відвідують, не підготував їх добре до виконання професії, але свою оцінку вони переважно залишили без обґрунтування.

Наступне питання, яке пов'язується з попереднім, – це готовність молоді підвищувати свою кваліфікацію й здобувати додаткову. Результати досліджень показують, що (переважна більшість опитаних – 87,1%) готова здобувати нові кваліфікації, які, як вони стверджують, можуть допомогти знайти роботу, досягнути «чогось більшого». Готовність брати участь в курсах та іншому виді навчання заявляли учні обох шкіл (економічний технікум – 82,3%, технікум харчування і домашнього господарства – 90,0%). Враховуючи стать і територіальне походження цієї групи молоді, відзначимо, що ці показники відрізнялися незначною мірою.

З дослідницького матеріалу випливає, що учні називали дуже багато різних курсів і перепідготовок. До тих, що користуються найбільшим успіхом, належать: курси барменів-офіціантів (20,1% анкетованих), курси іноземних мов (17,9%), курси оператора-вантажопідійомника (15,4%). На курси барменів-офіціантів більш охоче пішла б молодь з села (33,3%), ніж з міста (12,5%) та учні з технікуму харчування і домашнього господарства (31,8%), ніж з економічного технікуму (5,9%). Курси іноземних мов прагнуть відвідувати більше дівчата (28,6%), ніж хлопці (5,5%), а також учні економічного технікуму (29,4%), ніж технікуму харчування і домашнього господарства (9,1%). Натомість на курси оператора-вантажопідійомника хотіли би піти лише хлопці.

Надзвичайно істотним питанням є оцінювання умінь молоді шукати роботу. Аналіз результатів дослідження в цій сфері показав значну диференціацію поглядів та оцінок. Частина молодих людей визначає свої вміння шукати роботу як добрі (20,5% опитаних). Однак частіше таку думку висловлювали хлопці (27,8%), ніж дівчата (14,3%). Також відмітимо, що її частіше давали досліджувані, які походять з села (26,7%), ніж з міста (16,7%). Помітна й наступна різниця: учні економічного технікуму частіше оцінювали свої вміння шукати роботу як добрі (29,4%), ніж учні технікуму харчування і домашнього господарства (13,6%). Наступні 15,4% досліджуваної молоді ствердили, що дасть собі раду з пошуками роботи. Такі відповіді частіше давали хлопці (22,2%), ніж дівчата (9,5%), а враховуючи тип школи, частіше це були учні економічного технікуму (23,5%), ніж технікуму харчування і домашнього господарства (9,1%), частіше також з міста (16,7%), ніж з села (18,3%).

Дані, отримані в дослідженні, виявили, що 12,8% опитаних мали труднощі з визначенням своїх актуальних умінь шукати роботу, заявляючи, що це виявиться тоді, коли вони почнуть шукати роботу. Таку відповідь частіше давали дівчата (19,0%), ніж хлопці (5,5%), а також особи з міста (16,7%), ніж і з села (6,7%). Однак була це частіше оцінка учнів технікуму харчування і домашнього господарства (18,2%), ніж учнів економічного технікуму (5,9%). Інші погляди й оцінки були менш поширені (численні поодинокі твердження).

Після ознайомлення зі ступенем обізнаності досліджуваної молоді на тему можливостей знайти роботу варто придивитися, як молоді люди, котрі закінчують технікуми, оцінюють свої

шанси її знайти. Найбільшу групу (48,6% опитаних) склала молодь, що свої шанси знайти роботу оцінювала як середні. Так оцінювали себе частіше дівчата (47,6%), ніж хлопці (38,9%). Територіальне походження було в цьому разі чинником, який слабше диференціював вказану оцінку. Вона функціонувала частіше серед міської молоді (45,8%), ніж сільської (40,0%). Натомість тип школи незначно диференціював цю оцінку. Виставляючи таку оцінку, анкетовані переважно не подавали обґрунтування (35,3%). 29,4% з яких обґрунтували її відсутністю робочих місць для осіб їхньої професії, деякі (в межах 5,9–17,6%) відсутністю досвіду, великою конкуренцією або проблемою доїжджати до роботи.

Наступна частина опитаних (41,0%) оцінила свої шанси знайти роботу як великі. Ця оцінка частіше функціонувала у хлопців (50,0%), ніж дівчат (33,3%), в міському середовищі (41,7%), ніж сільському (40,0%). Як обґрунтування ці особи писали, що існує багато робочих місць у галузі, в якій вони вчать. Однак варто зауважити, що молодь з технікуму харчування і домашнього господарства значно частіше визначала свої шанси як великі (55,6%), ніж молодь з економічного технікуму (14,3%). 6,2% учнів були переконані, що ці великі шанси виникають з факту, що вони є молодими й диспозиційними, розумними й комунікативними.

Незначна частина молодих людей (7,7%) визнала, що їх шанси знайти роботу дуже великі. Це частіше хлопці (11,1%), ніж дівчата (4,8%), вихідці з міста (8,3%), ніж з села (6,7%). Зазначимо, що це були тільки учні економічного технікуму (16,7%). Свою оцінку вони обґрунтовують наявними вміннями й численними пропозиціями праці.

Досліджуваних учнів попросили вказати чинники, які, на їх думку, мають вирішальний вплив на збільшення можливості працевлаштування.

Отримані дані дають змогу відзначити, що молодь відрізняється оцінками стосовно можливостей отримання роботи. Переважна більшість опитаних (84,6%) твердить, що вирішальний вплив на збільшення можливості отримати роботу має досвід. Так висловлювалися частіше хлопці (88,9%), ніж дівчата (80,9%), вихідці з міста (87,5%), ніж з села (80,0%). Тип школи в цьому випадку не мав значного впливу.

Наступна група досліджуваної молоді (64,1%) вказала знання іноземних мов. Таку відповідь значно частіше висловлювали дівчата (85,7%), ніж хлопці (38,9%), особи, котрі походять з міста (70,8%), ніж з села (53,3%), а враховуючи тип школи, – частіше учні економічного технікуму (82,3%), ніж технікуму харчування і домашнього господарства (50,0%).

59,0% досліджуваних дотримувалися думки, що на збільшення можливості отримання роботи впливає освіта. Однак частіше це була думка дівчат (71,4%), ніж хлопців (44,4%), осіб з міста (66,7%), ніж з села (46,7%), учнів технікуму харчування і домашнього господарства (63,6%), ніж економічного технікуму (52,9%).

Певна частина опитаних (30,8%) вважає, що чинником, який збільшує можливості отримати роботу, є знайомства. Цієї думки дотримувалися 38,1% дівчат і 22,2% хлопців. Переконані в цьому частіше особи з міста (41,7%), ніж з села (13,3%), учні економічного технікуму (41,2%), ніж технікуму харчування і домашнього господарства (22,7%).

Освіта є важливим інструментом суспільної політики держави стосовно протидії безробіттю. У реформі системи освіти заплановано й поступово реалізуються заходи, що мають за мету становлення серед молоді позиції, яка сприятиме підприємництву. Формування підприємницьких навичок і підготовка до активної поведінки на ринку праці реалізуються як у процесі загального та професійного навчання, так і під час реалізації освітніх занять з предмета «Основи підприємництва».

Як дії школи в цій сфері сприймають учні, показують відповіді анкетованих на запитання, чи в школах, котрі вони відвідують, проводяться заняття, що готують до організації власної економічної діяльності.

З отриманого дослідницького матеріалу видно, що значна частина молоді 61,5% такі заняття мала. Частіше вказували на це учні економічного технікуму (70,6%), ніж технікуму харчування і домашнього господарства (54,5%). Перші називали переважно навчальний предмет «Економіка підприємств» (75,0%), а другі – «Управління фірмою» (58,3%). Відзначимо, що багато досліджуваних відзначили також заняття, з основ діловодства (25,0%) і складання бізнес-плану (20,8%).

ОБГОВОРИЮЄМО ПРОБЛЕМУ

Однак багато молодих людей, як випливає з дослідження, не почуваються підготованими до ведення власної економічної діяльності, стверджуючи, що вони не мали в школі занять, які б готували їх до цього. Це думка 35,9% анкетованих. Таку відповідь частіше давали хлопці (44,4%), ніж дівчата (28,6%), особи, що походять з села (46,7%), ніж з міста (29,2%), учні технікуму харчування і домашнього господарства (40,9%), ніж економічного технікуму (29,4%).

Тільки 17,9% опитаних заявили, що вони підготовані до ведення власної діяльності (в т. ч. 7,7% дали відповідь «рішуче так», а 10,2% – «так»). Частіше такі відповіді давали хлопці (22,2%) ніж дівчата (14,3%). Беручи до уваги територіальне походження цієї групи досліджуваних, видно, що частіше – є особи з міст (20,8%), ніж з села (13,4%). Натомість з урахуванням типу школи – це частіше це учні економічного технікуму (23,5%), ніж технікуму харчування і домашнього господарства (13,6%).

У світлі представленого аналізу можна зробити наступні висновки:

- досліджувана молодь переконана у слушності зробленого вибору професії, але тільки її частина почуває себе добре підготованою до її виконання;
- значна частина опитаних учнів не обізнана з можливостями пошуку роботи за своєю професією і, відповідно, не почуває себе підготовленою до цього;
- майже половина молоді вважає, що її шанси знайти роботу не є надто великими. Безробіття, велика конкуренція, кваліфікація на рівні середньої освіти і відсутність фахового досвіду – це, на думку молодих людей, фактори, які зменшують їх шанси на ринку праці. Натомість збільшення своїх шансів молоді бачить у підвищенні рівня освіти, знанні іноземних мов, здобуванні професійного досвіду та знайомствах;
- переважна більшість респондентів не почуває себе підготовленими до ведення власної економічної діяльності, це має ідей для самовлаштування на роботу;
- враховуючи результати аналізів залежності між поглядами досліджуваних і статтю, територіальним походженням і типом школи, можна ствердити, що дослідження підтвердили припущення про вплив цих чинників на погляди й оцінки молоді в згадуваних питаннях. Найбільш чітким від інших виявився вплив типу школи (професійні спеціальності).

З огляду на фрагментарний характер представлених результатів дослідження, наші міркування необхідно трактувати як спробу представити в сучасній Польщі важливу молодіжну проблему.